

KOSMOKSEN NURKKAUS

PASI KARPPANEN: IHMEEN TUNTUA

Aikanaan Suomessa pyörineessä **Hei, olen Susan** -komediasarjassa piipahti sivuhahmo, joka täytti kaikki stereotyyppisen scifinörtin tunnusmerkit. Hän oli aikuinen, keski-ikää lähestyvä kaljuuntuva mies, joka asui edelleen kotonaan äitinsä luona ja nukkui Star Wars -pyjamassa, scifijulisteleilla vuoratussa huoneessa.

Miehelle yritettiin kertoa, kuinka epänormaali hän oli, ja esimerkkinä hänen ystävänsä käytti levyhyllyä: "Katso nyt! Ei normaalin ihmisen levyhylly näytä tältä: "John Williams", "John Williams", "John Williams", "Vangelis plays John Williams"...". Itseironinen scifiharrastaja hörähtää vitsille ja kohauttaa olkapäitään, sillä stereotypia on turhankin tuttu.

Oma näppituntumani ja havaintoni on, että sf/f-harrastajien levyhyllyt näyttävät aivan yhtä "normaaleilta" kuin kenen tahansa keskivertotalaajan. Tekisi jopa heittää arvio, että ne todennäköisesti näyttävät jopa piirun verran mielenkiintoisemmilta, mutta tällöin pitäisi määritellä mitä "mielenkiintoinen" tarkoittaa.

Suomen fandomissa on pitkään tavattu yhdistää siihen kuuluminen mustiin pukeutumiseen. Etenkin Helsingin fandom on tästä kuuluisa. Vielä muutama vuosi sitten myös Turun fandomiin kuulumiseen liittyi usein lähes itsestään selvästi hevifanius, mutta nyttemmin tuokin piirre on hiljalleen muuttumassa. Syntyvä kuva on joka tapauksessa varsin kaukana edellä kuvatusta ste-

reotypiasta.

Toisaalla tässä numerossa *Maria Candia* kertoo omasta lapsuudestaan ja siitä, miten tuolloin koetut elämykset ja **Synthesizer Hits** -kokoelmat johdattivat hänet elektronisen musiikin lähteille. Omat kokemukseni ovat hyvin samansuuntaisia ja tulkoon tunnustettua, että kyseiset kokoelmat kuuluvat edelleen allekirjoittaneen levyhyllyyn. Päätoimittajanne musiikilliset suosikit löytyvätkin nimenomaan kokeellisemmasta instrumentaalisesta, elektronisesta tai folkrockahtavasta suunnasta.

Myönnän auliisti, että tällä seikalla on yhteys harrastamaani kirjallisuuden genreen ja kirjoittamiseen. Sf/f pyrkii viemään ihmiset toisiin maailmoihin, toiseen aikaan ja paikkaan, luomaan uusia, jopa tuntemattomia paikkoja ja tiloja, mihin myös musiikilla on erinomaiset mahdollisuudet. Sanattomassa musiikissa kuulija pystyy luomaan tilaan oman tarinansa sen sijaan, että seuraisi valmista kertomusta. Musiikki voi olla pelkkää äänitaustaa, ja silti pystyä kertomaan "tarinan", aivan ilman sanoja.

Tätä nykyä, jos päätoimittajanne on tehtävä keskittymistä vaativaa työtä tai saatava ajatuksensa pois arjesta, pyörimään ei useinkaan lähde levy, vaan nettiradioasema, kuten esimerkiksi **Bluemars.org** tai SomaFM:n **Dronezone**. Ja myönnettävä on, että alussa mainittu *Vangelis* komeilee sekini edelleen varsin korke-

alla suosikkilistalla. Jokin osa edellä kuvatusta stereotypiasta ilmeisesti siis pätee.

Progressiivinen rock, tuttavallisemmin proge, on genre, jolla niinkään on omat yhteytensä sf/f:ään, ja aihe olisi sinänsä oman artikkelinsa arvoinen. Proge nautti suurinta suosiotaan 1960- ja 1970-lukujen taitteessa ja sille oli ominaista kokeellisuus, megalomaaniset rock-oopperat ja psykedeeliset teemalevyt. Erään määritelmän mukaan "proge kuulostaa siltä kuin jos mustekala söisi saippuaa kylpyammeessa".

Onkin oikeastaan pieni ihme, ettei allekirjoittaneesta koskaan tullut progefania. Kyse on todennäköisesti vain omasta laiskuudestani tai aika-avaruusjatkomossa tapahtuneesta heilahduksesta, toisin sanoen siitä että satuin yksinkertaisesti syntymään liian myöhään tai etten koskaan eksynyt kirjastossa tai levykaupassa oikean levyhyllyn luo, tai oikeaan levykauppaan.

Siinä, miten "scifiherätys" ihmisessä tapahtuu tietystä iästä, on todennäköisesti paljonkin yhteistä sen kanssa, missä vaiheessa musiikkimaku muodostuu. Kumpikin liittyy vaiheeseen, jossa lapsi tai nuori alkaa tiedostaa ympäristöään ja rakentaa minäkuvaansa. Eri ihmisillä kehitys alkaa eri aikaan ja monesti kyseessä on täysin tiedostamaton, jo lapsuudessa alkanut prosessi. Jotkin jutut yksinkertaisesti kolahtavat, toiset taas eivät.

Nykyisin työelämässä olevien kolmekymppisten sukupolvea on joskus leikillisesti kutsuttu pullamösösukupolveksi. Mitä sf/f-harrastamiseen tulee, tuon ajan eläneet kuitenkin tietävät kyseessä olleen ei pulla- vaan pula-ajan. Televisiosta tuli yksi scifielokuva vuodessa eikä nykyisen kaltaisesta scifi-tv-sarjojen vyörystä voinut edes uneksia.

Myös netti, josta sarjat olisi voinut hankkia suoraan, puuttui ja harrastajat olivat suomalaisten tv-kanavien nykyistäkin laihemman tarjonnan armoilla. Tästä syystä scifielämykset oli usein revittävä sieltä mistä ne irti sai. Musiikilliset sf/f-elämykset olivat vielä enemmän kiven alla.

Jos minun olisi nimettävä ensimmäinen oma musiikillinen sf/f-elämykseni, se lienee ollut *Taiskan Haltin häät* (1976). Nykyisin kappaleelle, nuoren laulajan herkälle, vasta kehityksessä olleelle äänelle ja etenkin sen ”dyidydy-dyidydy”-välisille hymähdellään, mutta polvenkorkuudessa kuulijassa kappaleen jylhä tunnelma sai kylmät väreet kulkemaan pitkin selkää. Ja myönnettävä on, että kappale tekee sen edelleen.

Tarina itsessään on yksinkertainen ja sijoittuu aikaan, jolloin ”...ihmiskunnan aamu vasta alkoi sarastaa ja Lappi oli jättiläisen maana”. Pohjoisen mystiikkaa surutta hyödyntävässä kappaleessa kerrotaan Malleineidon ja Saana-nuorukaisen häistä, joista kuullessaan kilpakosija manaa pohjoisen pimeät voimat avukseen ja tuloksena on tragedia:

”He kauas eivät ehtineet kun jäivät alle jäään.

Ja jähmettyivät Kilpisjärven rantaan. On aikakaudet tuntureiksi heidät muuttaneet.

Ja Kilpisjärven kasvattaneet Mallan kyyneleet.

Kun jäinen pohjoistuuli soi itkke myös Saana.”

Spiefielementit eivät olekaan suomalaisessa musiikissa yleisiä, mutta silti niitä löytyy, kun jaksaa etsiä. Portissa 4/2008 *Erkka Leppänen* aloitti suomalaisen sf/f-musiikin läpikäymisen artikkelissaan, jossa käsiteltiin science fiction -viittauksia suomirockissa. Tässä Kosmoskynän numerossa käsittelyä laajennetaan suomirockin ja scifin ulkopuolelle,

kenties vähemmän tunnettuihin, sf/f-elementtejä tuotannossaan käyttäviin bändeihin.

Myös puhtaasta kotimaisesta popista, jonka Leppäsen artikkeli syystäkin sivuuttaa, löytyy kummallisia spefihelmiä, joissa riittäisi materiaalia ainakin yhteen artikkeliin.

Näitä on jopa koottu levyksi. mystiselle, muutama vuosi sitten julkaistulle kokoelmalle **Avaruus Suomessa**, alaotsikoltaan *”Tieteismusiikin salainen antologia 2020-1959”*. Kokoelma on hämmäntävä kollaasi kotimaisia kappaleita, joissa avaruus tai sciefielementit ovat jollain tavalla mukana. Mukana on artisteja *Paula Koivumiestä Kikkaan* ja *Rauli Badding Somerjoesta Frediin*.

Kokoelmalta löytyy myös *Mona Caritan* esittämä, monitulkintaisesti nimetty **Hän tuli taivaalta suoraan syliin**. Kyseessä on cover-versio brittiläisen pop- ja tanssiryhmä *Hot Gossipin* sekä *Sarah Brightmanin* pienehköstä hitistä **I Lost My Heart To A Starship Trooper** (1978).

On oikeastaan pieni ihme, ettei alkuperäisversio ole saavuttanut suurempaa kulttimainetta fandomipiireissä. Edustaahan se menevintä 1970-luvun lopun discopoppia varustettuna aivoja nyrjäyttävällä sanoituksella. Suosittelen konsultoimaan YouTubea, sillä jos mahdollista, video on sanoitustakin nyrjäyttävämpi.

Suomiversio toistaa alkuperäiskappaleen kiitettävästi, mukaan lukien alun pseudodokumentaari-

sen katkelmat lennonjohdon ja avaruusaluksen välisestä radioliikenteestä. Olkoonkin, että katkelmat ja viime kädessä koko kappale on tehty alkuperäistä huomattavasti enemmän kieli poskessa. Mona Caritan esittämässä versiossa kyse on tarinasta Maan tytön ja ulkoavaruuden olennon välisestä kohtaamisesta, ennalta-arvattavin seurauksin.

Hämäristä scifitapauksista puhuttaessa ei voine sivuuttaa *Mikko Alataloa*, joka ehti luomisvoimaisimpana kautenaan, vuonna 1984, tehdä oman "pop-oopperansa" Artturirobotin seikkailuista. Levy muodostaa löyhän tarinallisen kokonaisuuden ja on suositeltavaa kuunneltavaa niille sf/f-harrastajille, jotka kokevat siihen pystyvänsä. Levyä ei kuitenkaan ole julkaistu CD:nä, mikä tekee siitä jonkinasteisen harvinaisuuden.

Suomalaisen rockin kauhukakara *Moog Konttinen* vieraili hänkin Virtanen-yhtyeensä kanssa taajaan myös kirjallisen pop-kulttuurin puolella. Hänen kynästään ovat syntyneet monelle tutut sovitukset avaruussankari Rik Randomista, Teräsmiehestä sekä Ressusta ja Punaisesta Paronista. Todennäköisesti tunnetuin Konttisen kappaleista kertoo Jerry Cottonista, tuosta kaikkien tuntemasta saksalais-suomalaisesta FBI-agentista, jonka merkitystä kulttuuri-instituutiona voisi verrata avaruussankari Perry Rhodaniin.

Konttisen yhteydessä kannattaa muistaa myös hänen Seinäjoen kaupunginteatterille tekemä versionsa **Rocky Horror Picture Show'sta** vuodelta 1995. Tuon suhteen allekirjoittanut tunnustautuu kerettiläiseksi ja pitää suomalaista versiota jopa alkuperäistä parempana.

Sarjakuvista innoituksensa ammentavia biisejä on itse asiassa tehty vuosikymmenten saatossa suuria määriä niin meillä kuin muualla, ja monet noista sovituksista kuuluvat myös sf/f:n kenttään. Tämä on ymmärrettävää; ovathan pop-musiikki, sarjakuva ja sf/f populaarikulttuurin genreinä houkutteleva yhdistelmä keskinäiseen vaikutteiden vaihtoon. Kyseessä on kuitenkin varsin laaja aihe, jossa niin ikään riittäisi käsiteltävää ainakin yhteen artikkeliin.

Monesti spefi löytyy sieltä mistä sitä jaksaa etsiä. *Miljoonasade*-yhty-

een *Heikki Salo* ei juurikaan ole profiloitunut scifisanoittajana. Jos käsitelyyn laajentaa yleisemmin spefielementteihin, kuva on kuitenkin toinen. Salon sanoitukset kertovat meitä ympäröivästä harmaasta maailmasta, jonka pintaa raaputtamalla paljastuu kuitenkin jotain sadunomaista ja värikästä. Käsitelytapaa voisi kuvata lähes "gaimanilaiseksi" ja monet Salon sanoituksista voisivat olla spefinovelleja

Miljoonasateen "kauhulevynä" voi pitää albumia **Veitsen valossa** (1989), jolta löytyy useampiakin genreen laskettavissa olevia kappaleita.

Olkinainen on oikeastaan tyyli-puhdas Frankenstein-variaatio, olkoonkin, että Salon itsensä mukaan kappaleessa on kyse ihmisen ja luonnon suhteesta. Mies rakentaa kumppanikseen olkinaisen, joka herääkin tarinan kuluessa eloon. Mukana on melkein pä lovecraftilaisia tunnelmia, jota tehostaa lajityypin tunnusmerkki: yksinäinen kertoja ja lopussa avoimeksi jäävä tarina:

"Nyt lähdän etsimään kuokkaa, haen bensaa kanisteriin. Joko minä tai olkinainen, olen ymmärtänyt niin."

Vampyyri on sekin yksinkertainen tarina. Nuorukainen kohtaa öisellä hautausmaalla... no, voitte arvata kaksi kertaa minkä myyttisen olennon. Hyytävän tiivistunnelmaista kappaletta kuunnellessaan pystyy hyvin kuvittelemaan öisen hautausmaan, puisen kirkon ja sitä ympäröivän puiston. Tyttö kutsuu päähenkilön perässään pimeyteen ja tulokset ovat ennalta-arvattavat:

"Mä en voi elää enää päivisin, mun silmät valosta särkyvät mua kutsuvat jo kissat, ja mua lepakot tervehtivät."

Ehkä paras esimerkki fantasian käytöstä Miljoonasateen tuotannossa on monen tuntema, saman nimisen albumin nimiraita **Lelukaupan häät** (1992), jossa nimensä mukaisesti kuvataan lelukaupan kahden nukun, Helgan ja Rubenin häitä. Kyseessä on riipaisevuudessaan *H.C. Andersenin Pienen tinasantiehen* mieleen tuova tarina, joka hienosti kahdelle aikatasolle raken-

nettuna kertoo häiden karnevaalimaisen kuvauksen keskellä tarinan surullisen lopun:

"Takuhuoneen laverilla sikahumalassa paksu ja ilkeä isäntä kuorsaa. Päivät se karjuu ja kakaroita kyttää. Illat se kapakassa rommia ryyppäilee."

Huomenna lelukaupan ovella se kiljuu.

Alennusmyynnissä kaikki on halpaa. Kohta jo kadonnut on kraatariklovni. Ja vieterivilunki saa tiuksia itselleen."

Kokonaan oma lukunsa on puhdas lastenmusiikki, josta löytyisi runsaasti fantasiaelementtejä sisältäviä kotimaisia kappaleita. Kiintoisaa kyllä, lastenmusiikin kohdalla näyttää pätevän sama laki kuin kirjallisuudessakin. Siinä missä spefielementit ovat aikuisille suunnatuissa kulttuurituotteissa poikkeus, lastenmusiikissa ja -kirjallisuudessa ne ovat melkein sääntö tai ainakin huomattavasti sallitumpia.

Muumit, tuo Suomen lahja fantasiakirjallisuudelle ja nyttemmin myös animelle, ovat synnyttäneet suuren määrän eritasoista lastenmusiikkia. Aihe on kuitenkin houkutelut tekijöitä myös muutamiin vakavampiin tulkintoihin. Päälimmäisenä esimerkkinä itselleni nousee mieleen *Inkvisitio*-yhtyeen kappale **Muumilaaksossa** (1991).

Biisi on kaukana lastenlaulusta ja tavoittelee lähinnä kauhutunnelmia. Narisevalla äänellä esitetty kappale kertoo Muumipeikon ja hirviömäisen Mörön kohtaamisesta öisellä rannalla. Ensimmäisenä iltana kohtaaminen päättyy Muumipeikon sääntämiseen karkuun kylmyyttä hohkaavan olennon luota, mutta tarinan loppu on lohdullinen:

"Seuraavana iltana Muumi rannalle lyhtynsä kiikuttaa.

Täytyyhän sitä jonkun edes Mörköä hieman ilahduttaa.

Mörkö saapuu, on aivan hiljaista.

Kumpikaan ei sano sanaakaan.

Muumi Mörölle lyhtynsä antaa.

Jäinen hiekka mörön alta sulaa.

Muumilaaksossa ilta kun koittaa

kaikki sisälle kömpivät nukkumaan.

Mörkö yksinään metsässä kulkee pieni lyhty mukanaan."